

EL GLOSSARIUM MEDIAE LATINITATIS CATALONIAE: LA CONVERSIÓ D'UN DICCIONARI ARTESÀ EN UN DICCIONARI DE L'ERA DIGITAL¹

Pere J. QUETGLAS
IRCVM / Universitat de Barcelona

El *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* (GMLC) és un projecte que es desenvolupa des dels anys cinquanta del segle xx i que constitueix la implementació a Catalunya del projecte de la Unió Acadèmica Internacional (UAI) d'elaborar un nou diccionari del llatí medieval. D'aquest projecte de la UAI se'n complirà precisament aquest 2020 el centenari. Aquestes fites temporals ja ens donen una idea de l'abast i de la complexitat de dur a terme una obra com aquesta que té la pretensió d'incloure mots i construccions llatines emprats gairebé durant deu segles i a quasi totes les regions de l'Europa romanitzada o, com a mínim, culturitzada. Aquesta complicació va fer que ben aviat es veiés com una necessitat la compartimentació dels esforços i s'optàs per elaborar glossaris o corpus regionals que permetessin superar els decalcatges cronològics i culturals. El repte el va recollir als anys cinquanta del segle xx l'Escola de Filologia de Barcelona, dirigida aleshores pel professor Marià Bassols de Climent, qui ja ben aviat va derivar gran part de la responsabilitat en el seu deixeble Joan Bastardas, que va ser qui va acabar per tirar-lo endavant. Tot i que aquests són els orígens estrictes del projecte del GMLC en la seva configuració actual, no hem d'oblidar que, si les circumstàncies històriques haguessin anat d'una altra manera, qui estava en millors condicions per posar-se al capdavant de l'empresa era en els anys vint i trenta del segle passat, ara fa cent anys, Lluís Nicolau

1. El *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* compta per al seu desenvolupament amb les subvencions derivades del projecte «Informatització del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* (8)» i dels subprojectes «Ampliació y desarrollo de la base de datos *Corpus Documentale Latinum Cataloniae* (CODOLCAT) (2)» (FFI2016-77831-C2-1-P) i «Redacció del *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae* (GMLC) (2)» (FFI2016-77831-C2-2-P), finançats pel Ministeri d'Economia, Indústria i Competitivitat, i disposa, a més a més, del reconeixement com a Grup de Recerca Consolidat (2017SGR553) per part de la Generalitat de Catalunya i dels ajuts de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i de la Unió Acadèmica Internacional (UAI). Així mateix, l'equip del CODOLCAT forma part de la Xarxa d'Excel·lència *Corpus Documentale Latinum Hispaniarum* (CODOLHisp), reconeguda i finançada pel Ministeri d'Economia, Indústria i Competitivitat, a través del Programa Estatal de Foment de la Recerca Científica i Tècnica d'Excel·lència (FFI2016-81889-REDT).

d'Olwer, qui, d'altra banda, sempre va reconèixer el paper capdavanter que havia tengut Josep Balari i Jovany en el segle XIX a l'hora de capbussar-se en els arxius catalans a la recerca dels orígens de la llengua catalana.² I a propòsit d'això, convé recordar, una vegada més, que el *GMLC* no és només un diccionari del llatí medieval català, sinó que aspira a ser quelcom més lligat a la llengua catalana, com deixa palès el subtítol que figura en l'edició de cada un dels onze fascicles publicats fins ara: *mots llatins i romànics documentats en fonts catalanes de l'any 800 al 1100*. Així mateix, una altra peculiaritat del *GMLC*, i que el fa en certa mesura diferent, és l'interès pels elements extralingüístics que fan referència a la cultura material, les estructures socials, les pràctiques jurídiques, les relacions comercials, etc. Aquests antecedents i la llunyania en el temps expliquen prou bé que el *GMLC* s'anàs redactant de forma artesana, a base del despullar manualment els documents publicats i elaborant les fitxes corresponents, que després s'analitzaven i completaven a l'hora de redactar les entrades corresponents. És a dir, com sempre s'havien fet els diccionaris i com, de fet, encara es fan. El que ha canviat, i molt, són els mitjans tecnològics que ens permeten emmagatzemar i tractar la documentació, i també publicar els resultats de forma més abastable.

A l'any 2020 el *GMLC* fa un gir molt important i potser definitiu en el seu procés de digitalització i informatització: es convertirà en un diccionari en línia, obert i accessible a tothom. Es clourà així un procés llarg i ple de dificultats que començà ja amb l'edició del primer fascicle a l'any 1960, quan per imposicions alienes al treball científic l'edició es va haver de fer en castellà; aquesta situació es va mantenir fins a l'edició del fascicle 11, quan ja l'edició es va poder fer en català. Era certament una espina clavada en la planta del peu i que calia arrabassar. Però una vegada assolida aquesta fita, no per emotiva menys justa, se'ns va fer palès que una obra com aquesta, que s'inseria en un projecte del diccionari de llatí medieval europeu, havia de defugir les limitacions que imposava l'ús d'una sola llengua i que s'havia d'obrir al món, i per això es va prendre la decisió de fer-ne una edició trilingüe: en català, castellà i anglès, enfocament que ja es va poder posar en pràctica en la segona edició del primer volum.³ Cal recordar, així mateix, que, durant molt d'anys, l'elaboració del *GMLC* ha estat una tasca pacient i artesanal que partia del despullament de les edicions de cartularis i diplomataris, que calia fer de forma manual a fi d'enriquir així els materials heretats de Balari. Ara bé, cap al tombant de segle ja es va veure que continuar treballant d'aquesta forma ja no era operatiu, entre altres motius, perquè resultava impossible i inviable abastar el gran cabal de documents que en forma de cartularis o diplomataris s'anaven publicant. Això va provocar una aturada relativa en les tasques de redacció, ja que vàrem concentrar els esforços en dotar-nos de mitjans informàtics que ens permetessin treballar amb més facilitat el cabal immens de materials al nostre abast. Així va ser com començarem a donar forma al CODOLCAT (*Corpus Docu-*

2. Les vicissituds que acompanyaren la creació del *GMLC* es poden seguir amb més detall al Prefaci de la primera edició signat per Joan Bastardas: BASSOLS, Mariano / BASTARDAS, Joan (dir.) (1961-1985): *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae, voces latinas y romances documentadas en fuentes catalanas del año 800 al 1100*, vol. I (A-D). Barcelona: CSIC / Universitat de Barcelona, p. XI-XXI.

3. GÓMEZ RABAL, Ana / GRÀCIA SAHUQUILLO, Teresa / QUETGLAS, Pere J. (ed.): *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, vol. I (A-D)². Barcelona: CSIC (edició digital en curs de preparació).

mentale Latinum Cataloniae), que és un base de dades que s'actualitza contínuament i que té la voluntat d'incorporar tota la documentació llatina medieval de Catalunya, tot i que en un primer moment ens cenyim, amb algunes llicències, a l'etapa cronològica que abasta el *GMLC*, és a dir, continuam partint de l'any 800 però ho allargam fins el 1200. A hores d'ara, el CODOLCAT ha arribat a la versió 8 (2019) i recull uns 9.000 documents. No cal dir-ho, és també una eina d'accés obert, que es pot consultar lliurement a l'adreça <<http://gmlc.imf.csic.es/codolcat>>. Aquesta base documental estarà enllaçada amb la nova edició del *GMLC*.⁴ D'altra banda, cal deixar constància que aquest corpus del llatí medieval de Catalunya tot just s'acaba de coordinar amb corpus documentals d'altres territoris de la Península Ibèrica, com són el CODOLGA (*Corpus Documentale Latinum Gallaeciae*),⁵ el CODOL-LEG (*Corpus Documentale Latinum Legionis*)⁶ i el CODOLVA (*Corpus Documentale Latinum Valenciae*),⁷ en una plataforma de consulta comuna, el CODOLHisp (*Corpus Documentale Latinum Hispaniarum*),⁸ que permet des d'ara mateix fer cerques unificades en els quatre corpus, cosa que facilita moltíssim la realització d'estudis contrastius. Així, per exemple, sense refinar gens la cerca ni entrar en qüestions de detall, podem copsar d'un cop d'ull que del gairebé centenar i mig d'ocurrències del mot "castanyer", en les seves diferents formes, totes corresponen al CODOLGA, excepte dues que trobam registrades al CODOLCAT. En contraposició, i com es podia preveure, si el que cercam són "oliveres", els resultats són exactament els contraris. Evidentment, no podem extreure de les dades en brut cap afirmació taxativa, però una certa idea de per on anaven els conreus sí que queda ben palesa, i això es pot aconseguir en qüestió de segons.

Fet aquest repàs, sumari i general, sobre el que ha estat i és el *GMLC*, així com sobre les seves derivacions, voldríem ara esplaiar-nos un poc sobre el que serà l'edició digital i sobre els avantatges que suposarà respecte a una edició en paper. En primer lloc, la immediatesa i gratuïtat de les consultes, ja que serà una plataforma d'accés obert, cosa que permetrà universalitzar la difusió dels resultats. Això, tot i ser molt important, no és tot. Una edició digital podria consistir en una simple còpia en format PDF, que també seria útil, però que en cap cas no oferiria les prestacions que hom li pot exigir avui en dia a un diccionari informatitzat. D'una banda, la tasca del lexicògraf és una tasca complexa que s'ha de recolzar en la feina prèvia d'editors i paleògrafs, que respectarà tot el possible, però que de vegades haurà de corregir i esmenar.⁹ I, a l'ensem, el lexicògraf té l'obligació, si més no moral, d'incorporar tot allò que faci referència a les veus editades,

4. Per a qüestions de detall sobre com es farà aquest enllaç i l'abast que tindrà, vegeu GÓMEZ RA-BAL, Ana (2019): «Conceptualización lexicográfica en tiempos digitales: la integración entre diccionario y corpus», a PUIG RODRÍGUEZ-ESCALONA, Mercè (ed.) (2019): *Proyecciones de la lexicografía llatina medieval a Catalunya*. Roma: Viella, p. 13-36.

5. <<https://corpus.cirp.es/codolga/>>.

6. <<http://www.codolleg.es/>>.

7. <<http://codolva.ivitra.ua.es/>>.

8. <<http://codolhisp.imf.csic.es/codolhisp/>>.

9. Sobre aquesta tasca es pot consultar QUETGLAS, Pere J.: «Una mirada des de la lexicografia», a FORNÉS PALLICER, M. Antònia (ed.) (2019): *Paleògrafs i editors: mètodes, objectius i experiències*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 73-83.

comptant sempre, és clar, amb les limitacions que les necessitats d'espai imposen en les obres lexicogràfiques. Ara bé, aquestes necessitats d'espai en el cas de les edicions digitals són molt diferents de les que es donen en el cas de les edicions en paper; no volem dir que no n'hi hagi, però en tot cas no són mai tan peremptòries que obliguin a retallar les citacions i a farcir-les de punts suspensius. I tot això repercuteix en la tranquil·litat del lector, que disposa de més i millor informació. D'altra banda, les edicions de diccionaris en paper, si no es tracta de diccionaris manuals d'ús generalitzat, tenen quelcom d'obra definitiva i de difícil actualització. Vegem d'exemplificar aquests dos aspectes: la necessitat de deixar petjades i l'obligació d'incorporar les novetats que afecten el ja publicat. Comencem per aquest últim aspecte. És evident que una obra editada en paper no pot incorporar correccions o modificacions sobrevingudes, si no és a costa de fer-ne noves edicions. I això no sempre és possible ni fàcil. Posem per cas el *Diccionari etimològic català* de Joan Coromines (*DECat*).¹⁰ Una obra tan monumental com aquesta, i els grans diccionaris solen ésser així, difícilment veurà en el curt termini una segona edició en paper. Els motius que ho impedeixen són de caire material, uns, i de caire científic, uns altres. Deixem de banda, per ara, els escrúpols morals que fan que hom no s'atreveixi, si no és el propi autor, a revisar una obra, quan no en té l'autorització de l'autor. Segurament hi ha molta gent que pensa que hom no té dret a alterar el que un altre ha fet, especialment quan aquest autor no té l'opció d'oposar-s'hi o estar-hi d'acord. I més si parlem d'una obra d'un veritable savi, com era Joan Coromines. És prou sabut que una obra tan monumental i complicada d'editar com el *DECat* (l'edició dels deu volums s'allargà durant vint-i-un anys, del 1980 al 2001) només es va poder dur a terme gràcies al suport institucional i empresarial; només cal recordar el que tothom sap: la gran aportació que hi feu La Caixa de Pensions «La Caixa». Així doncs, resulta inversemblant que pugui aparèixer una segona edició abans de quaranta o cinquanta anys, i això encara està per veure. I mentrestant, totes les propostes que s'han fet d'esmenar o rectificar un o altre aspecte del diccionari, que també n'hi ha, resten apartades i deslligades de l'obra. Queda, òbviament, el recurs de publicar-ne suplement, que són molt lloables, però tècnicament tenen el terrible inconvenient que hom no sap a priori quants de suplement haurà de consultar, ni tampoc si aquests contenen allò que precisament està cercant. En el cas d'obres no tan voluminoses aquesta realitat produeix efectes curiosos com, per exemple, que en el *Diccionari general de la llengua catalana* de Pompeu Fabra siguin ben pocs els canvis introduïts en la trentena d'edicions o reimpressions que se'n feren des de l'any 1931 fins a l'aparició el 1995 del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans. Ara bé, suposem per un moment que hi ha alguna institució disposada a reeditar el *DECat*; fins que això passi, els investigadors que s'ocupin d'estudiar els orígens del català, estaran mancats durant tot aquest temps de les millores que d'una o altra manera s'han anat produint. Comencem per una que afecta el *GMLC*. És cosa sabuda, per evident, que a l'hora de datar les primeres aparicions dels mots estudiats Coromines recorregué fins allà on li va ser possible als fascicles editats del *Glossarium*

10. COROMINES, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. 1-9. Barcelona: Curial. Vol. 10 (suplement-index), Barcelona: Curial, 2001.

(lletres *A-D*).¹¹ Ara bé, a partir de la lletra *E*, Coromines no va poder aprofitar aquest suport i va haver d'utilitzar altres recursos i, com a resultat comprensible, la datació de les veus se'n va ressentir. Ara farà deu anys, amb motiu de la publicació del fascicle corresponent a la lletra *G*,¹² Ana Gómez Rabal va fer un estudi comparatiu entre les primeres datacions recollides per Coromines en el diccionari i les que ofereix el *GMLC*, només pel que fa a la lletra *G*.¹³ Doncs bé, en 66 d'un total de 78 veus, la datació aportada per Coromines s'ha d'avançar en el temps i sovint de forma molt notable. Així, només per posar uns exemples, paraules com *guait*, *guaita* o *guaitar* pateixen una variació que no és d'anys, sinó de segles: *guaita* passa del 1518 al 1067, *guaita*, del segle XII a l'any 916, *guaitar*, del segle XIII al 1106. No cal dir que la culpa no la té ningú, ni molt menys Joan Coromines, però la realitat és que durant molts d'anys els qui consultin el *DECat* es veuran privats de disposar d'aquestes noves datacions i ves a saber si mai n'arribaran a ser conscients.

Passem ara a tractar de la necessitat de deixar petjades. Es diu sovint, i nosaltres no en som una excepció, que la tasca del lexicògraf és una tasca desagradada; també té les seves satisfaccions, però, bàsicament és desagradada, i ho és especialment en el cas de la lexicografia llatina medieval; i això és així perquè hom ha de passar hores i dies, i potser setmanes, escatint la forma i el significat d'un mot que al capdavall pot acabar per fer-se evident que és un mot inventat, un mot en realitat inexistent, un mot fantasma, per dir-ho en la forma encunyada per Joan Bastardas.¹⁴ Clar que la constatació d'aquest fet no deixa de ser paradoxal, ja que si algú l'ha escrit vol dir que d'una o altra manera el mot existeix. Ara bé, una cosa és que una sèrie de grafemes hagin estat entesos i transcrits adoptant l'aparença d'un mot, i una altra de molt diferent que aquest mot existís realment quan es va redactar el document en què suposadament apareix. Els lexicògrafs, en general, ja ens avenim, encara que no de bon grat, que aquest aspecte de la nostra tasca no aparegui reflectit enlloc; de fet ens passa sovint. Ara bé, hi ha un aspecte pràctic i de responsabilitat moral envers la comunitat acadèmica que fa que s'hagi de deixar constància d'alguna manera de tot allò que s'ha descobert, encara que només sigui per evitar que els qui vinguin darrere no es vegin obligats a repetir el procés i a tornar a invertir-hi un temps que de cada vegada és més escàs. Un dels procediments que es fan servir en els diccionaris per recollir aquests casos és el de marcar aquests mots amb una tipografia o amb alguna marca diferenciadora. Així per exemple, el *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Regni Legionis* (LELMAL)¹⁵ opta per introduir aquests mots utilitzant les versaletes, mentre que el

11. BASSOLS, M. / BASTARDAS, J. (ed.) (1960-1985): *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae, voces latinas y romances documentadas en fuentes catalanas del año 800 al 1100*, vol. 1: A-D. Barcelona: CSIC / Universitat de Barcelona.

12. BASTARDAS, Joan (ed.) (2006): *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae, mots llatins i romànics documentats en fonts catalanes de l'any 800 al 1100*, fasc. 12: G. Barcelona: CSIC.

13. GÓMEZ RABAL, Ana (2010): «Léxico y cronología: la primera datación de las voces catalanas. De Coromines al "Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae"», *Zeitschrift für romanische Philologie* 126, 98-114.

14. BASTARDAS, Joan (1961 [1966]): «Mots fantasmes en el llatí medieval de Catalunya», dins *Estudis Romànics*, vol. 8. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 1-8.

15. PÉREZ, M. (2010): *Lexicon Latinitatis Medii Aevi Regni Legionis (s. VIII-1230) Imperfectum*, editioni curandae praefuit. Brepols: Turnhout.

GMLC els introdueix amb cos normal però precedits d'un signe d'interrogació (?). Així passa, per exemple, en el cas de *COPERTIONE*, que recull el *LELMAL* (s. v.), i que és perfectament equiparable a l'entrada: **? compartitio**, que presenta el *GMLC* (s. v.). Ambdós casos responen, segons els editors, que així ho reflecteixen clarament, a un error de còpia o a una mala lectura per *comparatione* o *comparatio*, respectivament. Es tracta, com és obvi, d'un recurs que evita un mal major, el de no dir-ne res, i que, per tant, aboca els investigadors a pensar que el mot no s'ha recollit, i els obliga, en conseqüència, a repetir el procés. Ara bé, no hem d'oblidar que aquest procediment té en si mateix quelcom de pervers, ja que no deixa de ser una manera de concedir pedigrí a mots que ni el tenen ni se'l mereixen, atès que, si en els casos esmentats, la confusió no és possible, sí que ho és en altres en què hom pot arribar a creure que el mot podria haver existit. Així, seria molt millor eliminar en el *GMLC* l'entrada **? argino**, de la qual l'origen i el significat es tenen per incerts, i incloure l'exemple com una forma deturpada de l'adjectiu *agninus*, que al capdavant és el que és.

Una casuística de caire diferent es dona en les omissions, és a dir, termes que per una o altra raó han passat per malla i no han estat recollits i que acaben per aflorar amb el temps; i aleshores es planteja el problema de com fer-ho per incorporar-los. El mot *antuxà* no figura a la primera edició del *GMLC*, si no és a les notes o addicions finals. Aquesta és una solució de tràmit. Amb posterioritat ja ha estat inclòs a la segona edició, de manera que podria semblar per aquesta banda que no hi cap problema. Però sí que hi ha un problema, ja que no tothom pensa a mirar les addicions finals o bé, posat en l'altra hipòtesi, si un té una primera edició, per què n'hauria de comprar una segona?

Tots aquests exemples responen a situacions reals i corrents. Doncs bé, tots els problemes recollits en aquesta casuística es resolen amb una edició digital, ja que, com es pot deduir del que acabam d'exposar, l'edició d'un diccionari d'un abast tan ampli i tan estès en el temps ha d'ésser una edició viva i les edicions digitals permeten mantenir actualitzat el diccionari ja sigui corregint els errors, incorporant els nous testimonis, depurant els termes que s'hi han esmunyit erròniament o afegint-hi aquells altres que no havien estat detectats. És obvi que no serà el mateix consultar el diccionari un any determinat o fer-ho cinc o deu anys més tard, però sempre que hom hi accedeixi tindrà la seguretat de consultar la darrera edició. Si només fos això, ja seria molt i valdria la pena; però això no és tot. Una edició digital permet, a més a més, esquivar el problema de l'entrada de mots dubtosos, a través de la inclusió dels exemples que els contenen sota les entrades o els lemes que els pertocuen, tot i que també, de forma complementària, se'ls pot incloure en llistes separades i, per tant, sense possibilitat de crear confusió. En aquest sentit, no caldria, tornant als exemples que donàvem abans, incloure, encara que fos amb una tipografia especial, entrades com **? compartitio** o *COPERTIONE*, sinó que aquests exemples s'inclouran o s'inclourien, si fos el cas, sota l'entrada **comparatio**, i allà mateix es farà una referència a l'error de còpia o lectura que les emmascara. És evident que això també es pot fer en una edició en paper, però en aquest cas, en no poder comptar amb l'ajut d'un motor de cerca, és molt més complicat que el lector ho pugui trobar, perquè una cosa és trobar la forma *compartitio* dins de l'entrada **comparatio**, i una altra de molt diferent és cercar *compartitio* i no trobar-la al lloc on hom esperaria intuïtivament que hi fos. D'altra banda, aquesta facilitat amb què es pot trobar un mot dins del corpus

del diccionari no ens ha de fer pensar que els diccionaris podran ser substituïts per bases documentals, ja que aquestes no compten amb les aportacions de la tasca sovint invisible del lexicògraf. No és el mateix trobar *compartitio* o *copertione* dins la base de dades d'un corpus documental que trobar-lo dins l'entrada *comparatio* del diccionari, entre altres motius perquè, quan se cerca *compartitio*, se'n poden trobar molts d'exemples, però no tots es podran relacionar amb *comparatio*, sinó que n'hi haurà que més aviat caldrà relacionar amb *compartire*, que no és ben bé el mateix. Àdhuc, tampoc no és fàcil relacionar a partir només de la base de dades *copertione* amb *comparatio*.

Fetes aquestes observacions prèvies i també necessàries, oferim ara una mostra de com seran les entrades del *GMLC* digital.

En primer lloc, podem observar que en comptes d'una presentació conjunta en les tres llengües de redacció, opció per la qual vàrem apostar en la segona edició, ara trobarem una redacció separada per llengües que ofereix l'avantatge de facilitar molt la visualització de les entrades. Així mateix, es pot observar també que els exemples reflecteixen l'edició dels documents feta al CODOLCAT i que suposa en realitat que ens trobam davant d'una edició d'edicions.

eques

en l'organització feudal, 'cavaller'^o

a— s' al·ludeix al seu grau dins la jerarquia feudal

1019 AComtalPerg I 142, p. 437°: iudicium quod conscriptum est tempore domni Bere[ngarii] comes et marchio, anno siquidem regni Roberti XXIII et anno Domini XVIII post millesimum, era quoque LVII post millesimam, pro re que discussa est sub presentia Gondeballi pro[...] assistentibus aliis idoneis uiris, Raimundo, Barchinonensis sedis archileuita, fratreque suo Gilelmo et Seniofredo Auignonensi et fratre suo Geriberto, Seniofredo Flauio et Raimundo, castro de Montis Boy uicario, et Gerberto Bellito fratreque suo Arnallo, Iuscafredo et Lupo Sancio, Viuano leuita et fratreque suo Mirono, Gerallo scilicet atque Gilelmo Bonofilio et Gilelmo, equitibus suprascripti archidiaconi, Goltredo et Egicano, Gilmundo et Karucio fratreque suo Gelmiro aliisque plurimis quorum nomina longum est rexere.

1173 Marquès, Elins 33, Urgellia 15, pp. 64-65 (**Baraut, DocUrgell 390**, Urgellia 4, p. 96): ob determinationem ecclesiasticarum Sedis Orgellensem causarum adfuit domnus Ermengaudus ..., cum Berengario comite filio Raimundi patris sui et cum Ermesinde (Ermesende *Baraut*) cometissa et optimatibus eorum, Bremundo uicecomite Ausonensi et Mirono de Pontibus et Mirono Ostolensi ... et Raimundo archidiacono cum Fulcone clerico sedis Barchinonensis et Raimundo Geriberto, residente multitudine coetu tam (ex *Baraut*) equitum quam et aliorum hominum in castro, scilicet Pontibus comitatu Orgellitano.

b—fent referència als cavallers que s'han de mantenir per a defensa i guarda dels castells i serveis d'hosts i cavalcades

1156 Baraut, CartAndorra I 54, p. 178 (**Baraut, DocUrgell 1529**, Urgellia 10, p. 45): medietatem uero uallis Sancti Iohannis et uallis Capoez ... relinquo R. de Eueg nepoti meo, ut habeat eam per Sanctam Mariam Sedis et per dominum meum Bernardum Urgellensem episcopum (episcopum *DocUrgell*) et successoribus eius in perpetuum, et donet eis potestatem semper iratis et peccatis de supradictis castris et faciat eis hostes et chaulcadas et seguimentum cum omnibus hominibus utriusque uallis, peditibus scilicet et equitibus, contra cunctos homines et feminas

eques

en la organización feudal, 'caballero'[Ⓞ]

a— se alude a su grado dentro la jerarquía feudal

1019 AComtalPerg I 142, p. 437[Ⓞ]: iudicium quod conscriptum est tempore domni Bere[n]garii comes et marchio, anno siq]uidem regni Roberti XXIII et anno Domini XVIII post millesimum, era quoque LVII post millesimam, pro re que discussa est sub presentia Gondeballi prof[... assisten]tibus aliis idoneis uiris, Raimundo, Barchinonensis sedis archileuita, fratreque suo Gilelmo et Seniofredo Auignonensi et fratre suo Geriberto, Seniofredo Flauio et Raimundo, castro de Montis Boy uicario, et Gerberto Bellito fratreque suo Arnallo, Iuscafredo et Lupo Sancio, Viuano leuita et fratreque suo Mirono, Gerallo scilicet atque Gilelmo Bonofilio et Gilelmo, equitibus suprascripti archidiaconi, Goltredo et Egicano, Gilmundo et Karucio fratreque suo Gelmiro aliisque plurimis quorum nomina longum est rexere.

1173 Marquès, Elins 33, Urgellia 15, pp. 64-65 (**Baraut, DocUrgell 390**, Urgellia 4, p. 96): ob determinationem ecclesiasticarum Sedis Orgellensis causarum adfuit domnus Ermengaudus ..., cum Berengario comite filio Raimundi patris sui et cum Ermesinde (Ermesende *Baraut*) cometissa et optimatibus eorum, Bremundo uicecomite Ausonensi et Mirono de Pontibus et Mirono Ostolensi ... et Raimundo archidiacono cum Fulcone clerico sedis Barchinonensis et Raimundo Geriberto, residente multitudine coetu tam (ex *Baraut*) equitum quam et aliorum hominum in castro, scilicet Pontibus comitatu Orgellitano.

b— con referencia a los caballeros que han de mantenerse para defensa y guarda de los castillos y servicios de huertes y cabalgadas

1156 Baraut, CartAndorra I 54, p. 178 (**Baraut, DocUrgell 1529**, Urgellia 10, p. 45): medietatem uero uallis Sancti Iohannis et uallis Capoez ... relinquo R. de Eueg nepoti meo, ut habeat eam per Sanctam Mariam Sedis et per dominum meum Bernardum Urgellensem episcopum (episcopum *DocUrgell*) et successoribus eius in perpetuum, et donet eis potestatem semper iratis et paccatis de supradictis castris et faciat eis hostes et chaulcadas et seguimentum cum omnibus hominibus utriusque uallis, peditibus scilicet et equitibus, contra cunctos homines et feminas

eques

in a feudal system, 'knight'[Ⓞ]

a— referring to their grade in the feudal hierarchy

1019 AComtalPerg I 142, p. 437[Ⓞ]: iudicium quod conscriptum est tempore domni Bere[n]garii comes et marchio, anno siq]uidem regni Roberti XXIII et anno Domini XVIII post millesimum, era quoque LVII post millesimam, pro re que discussa est sub presentia Gondeballi prof[... assisten]tibus aliis idoneis uiris, Raimundo, Barchinonensis sedis archileuita, fratreque suo Gilelmo et Seniofredo Auignonensi et fratre suo Geriberto, Seniofredo Flauio et Raimundo, castro de Montis Boy uicario, et Gerberto Bellito fratreque suo Arnallo, Iuscafredo et Lupo Sancio, Viuano leuita et fratreque suo Mirono, Gerallo scilicet atque Gilelmo Bonofilio et Gilelmo, equitibus suprascripti archidiaconi, Goltredo et Egicano, Gilmundo et Karucio fratreque suo Gelmiro aliisque plurimis quorum nomina longum est rexere.

1173 Marquès, Elins 33, Urgellia 15, pp. 64-65 (**Baraut, DocUrgell 390**, Urgellia 4, p. 96): ob determinationem ecclesiasticarum Sedis Orgellensis causarum adfuit domnus Ermengaudus ..., cum Berengario comite filio Raimundi patris sui et cum Ermesinde (Ermesende *Baraut*) cometissa et optimatibus eorum, Bremundo uicecomite Ausonensi et Mirono de Pontibus et Mirono Ostolensi ... et Raimundo archidiacono cum Fulcone clerico sedis Barchinonensis et Raimundo Geriberto, residente multitudine coetu tam (ex *Baraut*) equitum quam et aliorum hominum in castro, scilicet Pontibus comitatu Orgellitano.

b— referring to the knights who have to be maintained for the defence and protection of castles and for participating in a cabalcata

1156 Baraut, CartAndorra I 54, p. 178 (**Baraut, DocUrgell 1529**, Urgellia 10, p. 45): medietatem uero uallis Sancti Iohannis et uallis Capoez ... relinquo R. de Eueg nepoti meo, ut habeat eam per Sanctam Mariam Sedis et per dominum meum Bernardum Urgellensem episcopum (episcopum *DocUrgell*) et successoribus eius in perpetuum, et donet eis potestatem semper iratis et paccatis de supradictis castris et faciat eis hostes et chaulcadas et seguimentum cum omnibus hominibus utriusque uallis, peditibus scilicet et equitibus, contra cunctos homines et feminas

Així, podem veure que a l'exemple de 1173 es recullen dues discrepàncies entre el text editat per Marquès¹⁶ i el text editat per Baraut;¹⁷ si en el primer cas podem passar-lo per alt, atès que només es tracta d'una petita discrepància, fonètica o gràfica, no succeeix el mateix amb el segon, ja que aquí, si bé en un primer moment podem pensar que la lectura bona sigui la de Marquès (*tam*), no podem prescindir de la possibilitat que el text hagués dit en algun moment *tam ex*, és a dir, fent servir la preposició *ex* amb genitiu i que el *tam* s'hagués omès per inadvertència. Podem afegir de manera complementària, i és important deixar-ne constància ja que visualment no es pot deduir dels exemples aportats, que clicant sobre l'entrada, en aquest cas **equēs**, s'accedirà a l'apartat de cerques del CODOLCAT. D'aquesta manera qui necessiti recopilar més exemples ho tendrà relativament fàcil. A més a més, si clicam sobre la crida de nota podem accedir directament a aquesta en la llengua que hàgim escollit per a la consulta, i si ho feim sobre la referència de la cita, accedirem a la referència completa.

Tenim la confiança i la seguretat que amb aquesta nova edició i presentació els investigadors de qualsevol dels camps del medievalisme veuran alleugerides les dificultats que suposa enfrontar-se als textos medievals.

16. MARQUÈS, Benigne (2002-2005): «Els documents del monestir de Santa Cecília d'Elins (881-1198)», *Urgellia* 15, p. 9-174.

17. BARAUT, Cebrià, (1981): «Els documents, dels anys 1010-1035, de l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell», *Urgellia* 4, p. 7-186.